

Jožefa Tomažiča. Tako si lahko ustvarimo le grobe obrise njegovega lika v pričakovanju, da bodo kmalu sledili drugi poglobljeni prispevki, posvečeni tako zanimivi osebnosti.

Ilaria Montanar
Fotografije: Igor Filipič

Simon Gregorčič (1844–1906). Priložnostna razstava ob 100. obletnici smrti. Nova Gorica 2006.

aretacij duhovnikov in vernikov, še posebej pa zato, ker s svojimi poskusi, da bi posredoval pri okupacijskih oblasteh, ni ničesar dosegel.

V predvojnem času, v prvi dobi okupacije in proti koncu vojne, je nasprotoval vsaki nezakoniti in subverzivni dejavnosti ter političnemu in podobnemu delovanju. Svoje stališče do komunizma – obiskovalec razstave ga lahko sam prebere – je jasno izrazil leta 1940 v okviru tečaja Katoliške akcije v Kranju. Po papeških načelih je obsodil ideologijo, zmoto in sodelovanje z zmoto, hkrati pa je pokazal svojo odprtost za posameznika v iskrenem iskanju resnice.

V povojnem obdobju so ga spremljale številne zdravstvene težave. Junija 1947 ga je zadela srčna kap in priklenila na bolniško posteljo. 5. decembra 1948 je še praznoval zlato mašo. Čestitke, ki mu jih je poslal Sveti oče Pij XII. (razstavljen je original), pa so zaradi težav, ki jih je delala takratna oblast, prišle prepozno. Ko je bilo poskrbljeno za prihodnost škofije – saj je 16. februarja 1949 Sveti sedež na njegovo željo za lavantinskega apostolskega administratorja imenoval pomožnega škofa Maksimilijana Držečnika – je škof Tomažič v soboto, 26. februarja 1949 ob 21.45, previden s tolažili svete vere, mirno zaspal v Gospodu. Poslovil se je z besedami, ki so ga spremljale vse življenje: "*Non ego, sed Deus*" ("*Ne jaz, ampak Bog*").

3. Zaključek

Ivan Tomažič je živel v izredno razburkanem času: doživel je razpad avstro-ogrske monarhije, dve svetovni vojni, rojstvo Jugoslavije, upravo Prekmurja in slovenskega dela Koroške s strani mariborske škofije, spoznal je in na svoji lastni koži občutil nacizem in komunizem. Kot dobri pastir je v prelomnih časih zgodovine z živo vero in zaupanjem v Boga vodil lavantinsko škofijo in s svojo modro pastirsko službo vplival na versko, kulturno in politično življenje v predhodnici sedanje mariborske metropolije. Razstavljeno gradivo predstavlja prav gotovo samo nekatere kamenčke iz mozaika, ki sestavlja podobo škofa Ivana

Tudi Pokrajinski arhiv v Novi Gorici (dalje PANG) se je pridružil številnim prireditvam letošnje 100. obletnice smrti pesnika Simona Gregorčiča. V predvorju arhiva je bila tako 22. junija 2006 odprta priložnostna razstava z naslovom "Simon Gregorčič (1844–1906). Priložnostna razstava ob 100. obletnici smrti". Razstavo je pripravila Ivanka Uršič, za tehnično postavitve pa je poskrbel Dušan Jurca.

Razstavljeni so dokumenti in gradivo, ki se kakorkoli dotikajo Simona Gregorčiča. Izbrani so iz različnih fondov in zbirk PANG: tj. iz osebnih in društvenih fondov, iz fondov krajevnih skupnosti in ljudskih odborov raznih stopenj, zbirk razglednic in knjižnice arhiva. Razstavljeni dokumenti so večinoma nastali po pesnikovi smrti in prikazujejo, kako se je ohranjal spomin na Simona Gregorčiča.

Razstava je razdeljena na šest sklopov. Prvi sklop, "Planinski raj", prikazuje Gregorčičeve portrete, njegov rodovnik, fotografije Vrsnega, rojstne hiše in pesnikovega nagrobnika. Naslednji sklop, "Spomini, zapisi in pesmi o Gregorčiču", že s svojim imenom pove, kaj je v njem predstavljeno. Predstavljeni dokumenti so v rokopisu in tipkopisu, med njimi je tudi prepis Gregorčičevega pisma sorodniku Josipu Baliču. Tretji sklop, "Slovesnosti ob obletnicah rojstva in smrti Simona Gregorčiča", prikazuje dokumente o slavnostih, ki so potekale ob pesnikovih jubilejih v različnih obdobjih preteklega stoletja tako doma kot med izseljenskimi Primorci v Argentini. Zanimiv je zapis o praznovanju v Reziji leta 1944. V sklopu "Postavitve spomenikov, obnova rojstne hiše, portreti in druge spominske upodobitve Simona Gregorčiča" so razstavljeni dokumenti, ki prikazujejo priprave in postavljanje Gregorčičevih spomenikov in spominskih plošč v raznih krajih, odprtje spominske sobe v rojstni hiši in spremembo slednje v muzej. Razstavljene so tudi nekatere razglednice s pesnikonom portretom, njegovimi verzi ali izreki in upodobitvami krajev, ki so povezani z njegovim imenom. Obsežni peti sklop razstavljenih dokumentov, "Pesnikovo ime so nosili", govori o tem, kako se je med ljudmi

ukoreninila Gregorčičeva osebnost in kdo vse je nosil njegovo ime. To so bila razna društva, založba, glasila, vojaška enota, šola, bralna značka in ulice. Na njegovo priljubljenost kažejo tudi številne uglasbene pesmi v pevskih programih zborov. Zadnji sklop se imenuje "Gregorčičeve pesmi". Razstavljenih je nekaj naslovnih raznih izdaj Gregorčičevih Poezij, med njimi tudi platnica izvoda, ki so ga izdali primorski izseljenci v Argentini. Poleg tega so predstavljene tudi uglasbitve štirih Gregorčičevih pesmi, delo Vinka Vodopivca.

Ob razstavi je nastal tudi istoimenski štiriindvajset strani obsegajoči katalog **Simon Gregorčič (1844–1906). Priložnostna razstava ob 100-letnici smrti** njene avtorice Ivanke Uršič. Najprej so na straneh od 5. do 8. predstavljeni posamezni razstavniki sklopi in v njih razstavljeni dokumenti. Nato na straneh od 9. do 21. sledi seznam dokumentov, ki so razstavljeni v posameznem sklopu. Katalog zaključujeta fotografski reprodukciji dveh Gregorčičevih pesmi, na str. 21 rokopis ene od kitic iz pesmi "Oj, z Bogom ti planinski svet", na str. 22 pa začetne tri kitice pesmi "Pastir". Obe sta vzeti iz knjige *"Zlata knjiga Simona Gregorčiča: Ob 100. obletnici pesnikove smrti"*, ki je bila izdana v Ljubljani leta 2006. Katalog je izdal prireditelj razstave – PANG.

Ogled razstave je mogoč vsak delavnik od 8. do 15. ure. Predvidoma bo na ogled do konca leta 2006.

Miloš Fon

Marija Kos, Podjetništvo v Kranju od leta 1918 do nacionalizacije leta 1948, razstava Zgodovinskega arhiva Ljubljana, Enote za Gorenjsko Kranj, Galerija Prešernove hiše, Kranj, 3. avgust–18. september 2006

Kljub deževnemu naliivu se je v četrtek, 3. avgusta, dopoldne v pritličju Prešernove hiše v Kranju nabrala velika množica obiskovalcev, željnih (novih) spoznanj o kranjskem podjetništvu, ki je bilo nekdanj gonilna sila slovenskega in na področju tekstilne industrije tudi jugoslovanskega gospodarstva.

Avtorica razstave in kataloga zgodovinarica Marija Kos je skupaj s sodelavci slabo leto obdelovala arhivske dokumente s temo kranjsko podjetništvo. Razvoj podjetništva v Kranju se je začel leta 1921, ko so bili s sodelovanjem češkega, judovskega, poljskega in nemškega kapitala odprti prvi večji industrijski obrati. Poleg velikih, z več kot tisoč zaposlenimi (Jugočeška,

Jugobruna), in manjših tekstilnih tovarn (Intex, Tekstilna tovarna Stražišče, Tekstilindus v Stražišču, Ika) so nastajali tudi srednje veliki gumarski (Semperit), usnjarski (družina Pollak – tovarna Standard), čevljarški (Jadransko-posavska čevljarna v Kranju, Rekord, Elita) in lesnopredelovalni obrati (Franc Gorjanc & Co., Ivan Zabret) ter gradbena (Ivan in Viktor Bidovc, Metod Oblak ter Josip Slavec), mizarska (Peter Kobal, Jurij Pollak), tiskarska (sorodniki Cirila Pirca) in predelovalna podjetja (tovarna mila Ignac Fock, Tovarna olja Zabret, predelava žime v Stražišču). Hkrati z industrijo se je začel vzpon trgovskih podjetij in prvih veleblagovnic z mešanim blagom ter specializiranih trgovin (železnina Merkur Petra Majdiča, porcelan-steklo-posoda Ferdinanda Hlebša, elektroinštalacijski material in aparati Draga Schilinga), pekarn in pri kupcih priljubljenih modnih trgovskih hiš (Adamičeva, Savnikova, Kocbekova, Andrašičeva, Berjakova, Kušlanova). Živahna trgovina je za sabo potegnila razvoj turistične infrastrukture z novimi hoteli (Jelen, Union), prenočišči, gostilnami v mestu in bližnji okolici. Sredi tridesetih let, ko se je začela gospodarska kriza in je postal jugoslovanski trg zasičen s tekstilnimi obrati, so nastajali le manjši tekstilni in pletilski obrati, mnoga mala podjetja pa so menjavala lastnike ali celo propadla. Tovarne so poleg več kot 4.500 zaposlenih delavcev ustvarile hkrati nov sloj kranjskega meščanstva – od poslovodij, direktorjev, veletrgovcev, upravnikov do ravnateljev, ti pa so omogočili kulturno in družabno življenje v mestu, kakršno si danes v Kranju komaj lahko predstavljamo.

